

ارزیابی رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط سکونتی (مطالعه موردی: شهر زرقان)

سعیدرضا اکبریان رونیزی* - دانشیار بخش جغرافیا، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی، دانشگاه شیراز

پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۲/۰۲ تأیید مقاله: ۱۳۹۷/۰۲/۱۶

چکیده

رضایتمندی سکونتی از جمله مباحث مورد توجه پژوهشگران در مطالعات شهری به‌شمار می‌رود. ارزیابی ساکنان از مطلوبیت محیط‌های سکونتی‌شان بر دستیابی به اهداف و موفقیت پروژه‌های شهری مؤثر است. هدف پژوهش حاضر بررسی رضایتمندی از کیفیت محیط سکونت در شهر زرقان (واقع در شهرستان شیراز) است. نوع پژوهش کاربردی و پیمایشی، و جامعه آماری شامل خانوارهای ساکن در شهر است. ۱۲۰ نفر به‌عنوان نمونه آماری پژوهش به‌صورت تصادفی انتخاب شدند و پرسشنامه را تکمیل کردند. روایی پرسشنامه با نظر متخصصان برنامه‌ریزی شهری، و پایایی آن با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ بررسی و تأیید شد. به‌منظور پردازش داده‌ها، آمار توصیفی و استنباطی (تی‌تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس، ضریب هم‌بستگی و روش رگرسیون) به‌کار گرفته شد. براساس نتایج این آزمون، رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی در شهر زرقان بالاتر از متوسط است. همچنین نتایج روش تحلیل واریانس نشان می‌دهد در میان مؤلفه‌های مورد مطالعه، مؤلفه‌های خدمات عمومی و ویژگی‌های اجتماعی محیط، در مناسب‌ترین وضعیت قرار دارند. درنهایت، براساس نتایج روش رگرسیون، در میان مؤلفه‌های رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی، مؤلفه‌های ویژگی‌های اجتماعی محیط و دسترسی، بیشترین تأثیر را بر تمایل به سکونت آتی در شهر دارند.

کلیدواژه‌ها: توسعه شهری، رضایتمندی، زرقان، محیط سکونتی.

مقدمه

کیفیت محیط یکی از مؤلفه‌های مهم برنامه‌ریزی و طراحی است؛ زیرا هدف برنامه‌ریزی و طراحی، ایجاد محیطی مناسب برای امنیت، سلامت، زیبایی، آسایش و رفاه عمومی است. محیط شهری خوب قادر است منافع اجتماعی و اقتصادی ارزشمندی را برای شهر به‌ارمغان بیاورد (Shieh et al., 2011: 120) و تمایل به سکونت در شهر را در شهروندان افزایش دهد. از آنجا که نظام عصبی و ادراکی انسان مسئول برقراری ارتباط بین فرد و محیط‌زیست اوست و امکانات و محدودیت‌های خاصی دارد، نمی‌توان بدون توجه و اشراف کافی به فرایندهای درک و فهم محیط از سوی مردم و سازوکارهای مرتبط با آن‌ها، در محیط و شناخت کیفیت آن مداخله کرد؛ زیرا همین درک و فهم، تعبیر و تفسیر افراد را از محیط و جهان پیرامونشان شکل می‌دهد و اغلب به شکل رفتار در محیط بروز می‌یابد (براتی و سلیمانی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۹).

توجه به کیفیت محیط یکی از موارد مهم در توسعه است؛ به‌ویژه اینکه بسیاری از ناهنجاری‌های رفتاری در جوامع شهری و روستایی، ضمن داشتن ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و اقتصادی در کیفیت فضاهای سکونتی و کاری آنان نهفته است (رهنمایی و شاه‌حسینی، ۱۳۸۳: ۱۹). براین‌اساس، امروزه اهمیت محیط‌های مسکونی شهری به‌عنوان سکونتگاه اصلی افراد، روزبه‌روز در حال افزایش است؛ به‌طوری‌که در وهله اول، ابزار مهمی برای توسعه انواع شاخص‌های زندگی نظیر سلامت، خانواده، کار، فراغت و... فراهم می‌شود. در وهله دوم، جمعیت زیادی در نواحی به‌شدت شهرنشین شده زندگی می‌کنند یا در آینده‌ای نزدیک زندگی خواهند کرد که باید به کیفیت محیط سکونت آن‌ها توجه ویژه‌ای شود (رفیعیان و مولودی، ۱۳۹۰: ۱۵).

سنجش رضایتمندی سکونتی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کیفیت محیط سکونتی (Tu and Lin, 2008: 157) از جمله مباحث اصلی و مورد توجه پژوهشگران در مطالعات شهری است (Lin and Li, 2017: 76; Mohit, 2010: 19). ارزیابی ساکنان از میزان مطلوبیت محیط‌های سکونتی‌شان بر دستیابی به اهداف و موفقیت پروژه‌های شهری مؤثر است (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۸: ۵۸). شناسایی ویژگی‌های خانوارها و مسکن و محله‌ای که در آن زندگی می‌کنند و بر ابعاد مختلف رضایتمندی آن‌ها تأثیر دارد، در بررسی رضایتمندی سکونتی شناسایی می‌شود (Galster and Hesser, 1981: 735).

کیفیت محیط سکونتی به روابط میان فرد و محیط سکونت وی اطلاق می‌شود (Bonaiuto et al., 2003: 41) و رضایتمندی از این کیفیت که براساس نگرش ساکنان به محل اقامت و محله خود تعیین می‌شود (Aulia and Ismail, 2013: 675)، به‌عنوان مفهومی چندبعدی (Amole, 2009: 77)، از مؤلفه‌های مهم رفاه فردی است. ادبیات موضوع بیانگر این است که رضایتمندی سکونتی از ویژگی‌های مختلف فردی، مسکن و... تأثیر می‌پذیرد (Jansen, 2014: 27). کیفیت محیط سکونت شهری معمولاً با شاخص‌های ذهنی حاصل از پیمایش و ارزیابی ادراکات، همچنین رضایت شهروندان از زندگی شهری و محیط سکونتی آنان، یا با استفاده از شاخص‌های عینی حاصل از داده‌های ثانویه اندازه‌گیری می‌شود و بدین‌وسیله سنجشی سیستماتیک درخصوص میزان رضایتمندی و بهره‌مندی شهروندان از ویژگی‌های محیطی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی محیط سکونت به‌دست می‌آید (براتی و کاکاوند، ۱۳۹۲: ۲۶). براساس آمار سال ۱۳۹۵، بیش از ۵۹ میلیون نفر از جمعیت کشور در شهرها سکونت دارند. با توجه به افزایش شهرنشینی و سرعت زیاد تغییر در بافت‌های شهری به دلایل مختلف، کیفیت محیط سکونتی در نواحی شهری به‌شدت

تنزل یافته است. از این رو برای ادامه حیات شهری با تأمین حداقل نیازهای انسانی، توجه به کیفیت محیط شهری و افزایش رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط سکونت آنها ضروری است (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۹۵). همچنین شناسایی عوامل مؤثر بر رضایت و نارضایتی از نواحی سکونت می‌تواند کلیدی‌ترین معیار سنجش اقدامات و برنامه‌ها در حیطه اقدامات و برنامه‌ریزی مربوط به شهرها باشد؛ زیرا یکی از ابزارهای رسیدن به اهداف در برنامه‌ریزی برای شهرها، ارزیابی محیط‌های شهری بر مبنای دیدگاه‌های ساکنان آن منطقه است. با توجه به اینکه شهرهای کوچک، ویژگی‌ها و محیط‌های سکونت خاص خود را دارند، ارزیابی و سنجش وضعیت کیفی این محیط‌ها که در میزان رضایتمندی از آنها تجلی می‌یابد، ضرورت و اهمیت زیادی دارد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۹). هدف پژوهش حاضر بررسی رضایتمندی از کیفیت محیط سکونت در شهر زرقان و پاسخگویی به دو پرسش زیر است:

الف) رضایتمندی از کیفیت محیط سکونت در شهر زرقان در چه سطحی است؟

ب) کدامیک از مؤلفه‌های رضایتمندی از کیفیت محیط سکونت، بیشترین اثر را بر تمایل شهروندان به سکونت آتی دارد؟

ادبیات نظری

کیفیت محیط شهری به‌ویژه محیط سکونت، از عوامل اصلی تأثیرگذار بر کیفیت زندگی مردم به‌شمار می‌آید (Bonaiuto, 2004: 267). کیفیت محیط مسکونی شهری، مفهومی واجد ارزش و قابلیت ذهنی است که این قابلیت به‌وسیله ارزش «محیط مسکونی شهری» - که دربردارنده ویژگی‌های اساسی از جمله رضایتمندی فردی از مسکن، محله و همسایگان است - تعیین می‌شود. بدین ترتیب، ارزش ذهنی کلی محیط مسکونی شهری، معادل مجموع ارزیابی‌های ویژگی‌ها و مؤلفه‌های سازنده محیط است (رشنو و سعیدی رضوانی، ۱۳۹۱: ۱۴).

براساس آمار سال ۲۰۱۶، بیش از ۵۴ درصد از جمعیت جهان در شهرها ساکن هستند و محیط سکونت شهری به زیستگاه اصلی مردم در سراسر جهان تبدیل شده است؛ بنابراین، کیفیت آن برای ساکنان، برنامه‌ریزان، طراحان و مدیران شهری و پژوهشگران حوزه‌های مختلف، مسئله بسیار مهمی به‌شمار می‌آید (Tu and Lin, 2008: 157). شاید یکی از مهم‌ترین دلایل پدیدارشدن این تنوع در متون و رویکردهای نظری با مضمون مرکزی کیفیت محیط سکونت، زوال فزاینده محیط (به‌معنای عام) در دهه‌های اخیر و گسترش و تعمیق شناخت از مسائل و وقایع محیطی خاص باشد (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۲۲).

اولین گام در مدیریت کیفیت نواحی سکونت در شهرها، ارزیابی کیفیت محیط شهری است که از عوامل زیادی تأثیر پذیرفته است (رضایی و تسلیم، ۱۳۹۵: ۲۴۶). از آنجا که افراد در سنجش مطلوبیت هر مکان اساسی‌ترین عامل هستند، معنای هر مکان به این مسئله وابسته است که این مکان تا چه اندازه آسایش، آرامش و رضایت افراد را تأمین می‌کند و در پاسخ به نیازهای آنها کارایی دارد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۵۴)؛ بنابراین، رضایتمندی افراد، از مؤلفه‌های مؤثر در محث ارزیابی محیط سکونت و کیفیت آن به‌شمار می‌آید. بررسی ادبیات این موضوع نشان می‌دهد رضایت از محیط سکونت، جزئی مهم از رضایت از زندگی است (Cao, 2016: 27). همچنین رضایت از کیفیت محیط سکونت، یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها برای بالابردن سطح کیفیت زندگی و رفاه عمومی است (Ismaeil et al., 2015: 272) و معیاری

برای ارزیابی وضعیت مسکن ساکنان، نیازها، ترجیحات، کیفیت زندگی و سطح موفقیت یا شکست پروژه‌های مسکونی محسوب می‌شود (Ibem and Aduwo, 2013). بنیان‌های نظری بر این مسئله استوار است که رضایتمندی سکونتی، تفاوت میان مسکن و محله واقعی و مطلوب خانواده‌ها را تعیین می‌کند (الله‌یاری اصلی‌ارده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۰) که در آن، فرد به دلیل دستیابی به آمال و نیازهای سکونتی خویش احساس رضایت می‌کند. هر قدر رضایت از محیط بیشتر شود، افراد تعلق خاطر بیشتری به آن دارند، از بودن در آن احساس آرامش بیشتری می‌کنند و در نهایت، روابط گرم‌تر و تأثیرپذیری محیط از افراد بیشتر خواهد شد. در واقع، احساس رضایت از محیط، بر روابطی که در آن در حال شکل‌گیری است، تأثیر مثبت دارد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۶۵۷)؛ بنابراین، نظریه رضایتمندی سکونتی، راهنمایی برای شناخت خصوصیات ساختاری خانوارها و بافت محل سکونت آن‌ها (اعم از خانه و محله) است؛ خصوصیات و بافتی که بر جوانب گوناگون رضایتمندی تأثیر گذارند (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۷).

ارزیابی ساکنان از محیط‌های سکونتی‌شان، بر میزان جذب و نگهداشت جمعیت در بافت‌های شهری مؤثر است و یکی از عوامل تأثیرگذار بر حرکات جمعیتی درون شهری به‌شمار می‌آید. حرکات جمعیتی در سطوح مختلف بین‌المللی، ملی، منطقه‌ای و محلی، از سلسله‌مراتب نیازها و توقعاتی تأثیر می‌پذیرد که در مراحل مختلف زندگی انسان برای بهتر زیستن مطرح می‌شود. در واقع، ارزش‌ها و معیارهایی که در زمان‌های مختلف مطرح شده است، بر رفتارهای فضایی انسان اثرگذار است. این ارزش‌ها از یک سو ناشی از خصوصیات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، و از سوی دیگر حاصل شرایطی است که محیط به انسان تحمیل می‌کند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸).

رضایتمندی از محل سکونت، به عواملی از قبیل امکانات و خدمات تفریحی، رفاهی، فرهنگی، آموزشی، امنیت، آرامش، و فضای تعاملات اجتماعی بستگی دارد. همچنین با مهاجرت‌های درون شهری مرتبط است و بر میزان این تحرکات جمعیتی، به‌ویژه از بافت‌های فرسوده و قدیمی به مناطق باکیفیت‌تر تأثیرگذار است. چنانچه شرایط فعلی با آنچه فرد برای نیازها و آرمان‌هایش تعریف کرده است سازگاری و نزدیکی داشته باشد، رضایتمندی حاصل می‌شود. در غیر این صورت، دو حالت به‌وجود می‌آید. حالت اول به افرادی مربوط است که به سرنوشت و تقدیر اعتقاد دارند و با تجدیدنظر در نیازها، کاستن آرمان‌ها و تغییر در ارزیابی شرایط فعلی رضایت می‌یابند. حالت دوم به افرادی مربوط است که به هیچ طریقی نمی‌توانند خود را با شرایط فعلی سکونت - که موجب نارضایتی شده است - وفق دهند. این افراد در بیشتر موارد تلاش می‌کنند نارضایتی خود را کاهش دهند، چه با تجدیدنظر در نیازها و چه نقل مکان به شرایط سکونتی با سازگاری بیشتر (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۱).

با توجه به آنچه گفته شد، کیفیت سکونتی عنصری اساسی و مؤثر در بهزیستی افراد و داشتن زندگی مورد نظر آن‌هاست. کیفیت سکونتی برای برنامه‌ریزی نیز اهمیت دارد؛ زیرا امنیت و بهزیستی مردم را تضمین، و زیبایی و راحتی را در محیط فراهم می‌کند (الله‌یاری اصلی‌ارده و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۹). در چارچوب رویکرد رضایتمندی سکونتی می‌توان کیفیت محیط سکونت شهری را برآیند طیف متنوعی از مؤلفه‌های کالبدی، محیطی و اجتماعی دانست.

باید توجه داشت که کیفیت محیط، تنها با عوامل فیزیکی تعیین نمی‌شود، بلکه ویژگی‌های روان‌شناختی اجتماعی و ویژگی‌های محیط ساخته‌شده هم از موارد تأثیرگذار بر کیفیت محیط سکونت شهری است. علاوه بر موارد مذکور، برخی

ویژگی‌های شخصی، خانوادگی و شرایط اجتماعی و فرهنگی فرد، به صورت مستقیم و با تأثیرگذاری بر ارزیابی‌های ذهنی، در ادراک میزان رضایتمندی سکونتی او نقش دارد؛ بنابراین، در نظر گرفتن این مؤلفه‌ها در فرایند تجزیه و تحلیل، قدرت پیش‌بینی را افزایش می‌دهد (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۲۳).

رویکردهای نظری به بحث کیفیت محیط سکونت را می‌توان به صورت زیر تقسیم‌بندی کرد:

الف) طراحی کالبدی شامل مدل اپلیارد، مدل لنگ و مدل کانتز؛

ب) رویکردهای اجتماعی مکانی شامل اکولوژی انسانی، کیفیت زندگی، شاخص‌های اجتماعی و تعاملی، و سنجش میزان رضایتمندی سکونتی (رشنو و سعیدی رضوانی، ۱۳۹۱: ۱۶).

در این پژوهش با توجه به شرایط و اهداف، سنجش میزان رضایتمندی به عنوان رویکرد نظری پژوهش انتخاب شده است. در ادامه برخی از مطالعات متعددی که درباره رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی صورت گرفته است بیان می‌شود.

عبدالمحیط و عظیم (۲۰۱۲) در مطالعه هولهومال مالدیو به این نتیجه رسیدند که بیشتر ساکنان از کیفیت سکونتی مسکن اجتماعی رضایت اندکی دارند. نتایج پژوهش ابیم و آدو (۲۰۱۳) در اوگون استیت نیجریه نشان داد که پاسخگویان از شرایط مسکن خود ناراضی هستند؛ هرچند سطح رضایت از ویژگی‌های واحدهای مسکونی، از رضایتمندی امکانات و خدمات بیشتر است. همچنین وضعیت اجتماعی و اقتصادی بر رضایتمندی سکونتی تأثیرگذار است.

هوانگ و دیو (۲۰۱۵) با بررسی هانگژو (چین) به این نتیجه رسیدند که جنسیت، نسل و وضعیت اقتصادی بر رضایتمندی سکونتی تأثیر دارد. اسماعیلی و همکاران (۲۰۱۵) با «سنجش کیفیت زندگی در محیط سکونتی کم‌هزینه در مالزی» به این نتیجه رسیدند که جامعه مورد مطالعه از طراحی فیزیکی راضی و از عناصر محیط فیزیکی ناراضی هستند. نتایج پژوهش لین و لی (۲۰۱۷) در چین نشان داد که مهاجران از وضعیت مسکنشان رضایت ندارند. همچنین وضعیت تأهل، تحصیلات، درآمد، سن، وضعیت اشتغال و امکانات مسکن به میزان زیادی بر رضایتمندی سکونتی تأثیرگذار است. براساس نتایج مطالعه فرناغاندز پرترو و همکاران (۲۰۱۷) رضایت سکونتی به ویژگی‌های فیزیکی خانه بستگی دارد. شیعه و همکاران (۲۰۱۱) در «بررسی کیفیت محیط سکونتی خانی آباد و زعفرانیه» بیان کردند که سن بر رضایتمندی از محیط‌های سکونتی تأثیرگذار است؛ به طوری که رضایتمندی سالمندان بیشتر از جوانان است.

نتایج پژوهش رفعیان و همکاران (۱۳۸۸) در محله نواب شهر تهران، بیانگر رضایتمندی متوسط ساکنان این محله از محیط سکونتی شان است. مطابق پژوهش پوراحمد و همکاران (۱۳۹۰) با عنوان «بررسی نقش کیفیت محیط سکونتی در مهاجرت‌های درون شهری بافت قدیم خرم‌آباد»، میزان رضایتمندی ساکنان این محله تقریباً متوسط است و هدف از ارتباط کیفیت محیط سکونتی و تمایل به مهاجرت‌های درون شهری، تأیید نسبی تأثیرپذیری این گونه حرکات از کیفیت محیط سکونتی است.

رفعیان و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه تطبیقی کیفیت محیط سکونتی نواب و اکباتان به این نتیجه رسیدند که میزان کیفیت محیط و سطح رضایتمندی در این محله علی‌رغم سپری شدن مدت کوتاه‌تری از اجرای آن، از اکباتان پایین‌تر

است. براساس مطالعه ضرابی و همکاران (۱۳۹۴)، از دیدگاه شهروندان، محیط سکونتی مناطق شهری ۲، ۵ و ۳ کلان‌شهر تبریز کیفیت بالایی دارد، اما کیفیت مناطق ۶، ۸، ۷ و ۴ متوسط، و مناطق ۱ و ۱۰ ضعیف است. نتایج پژوهش اللهیاری اصلی‌ارده و همکاران (۱۳۹۶) درخصوص کیفیت محیط سکونتی محله‌های خرمشهر و ضیابری در شهر رشت نشان داد در محله خرمشهر، شاخص‌های اجتماعی محیط و کیفیت واحد مسکونی در سطح مطلوب قرار دارد. همچنین شاخص‌های دسترسی، ویژگی‌های فیزیکی محیط و خدمات عمومی کمتر از سطح متوسط است. در محله ضیابری، شاخص‌های دسترسی، ویژگی‌های اجتماعی محیط، کیفیت محیط مسکونی و خدمات عمومی، بالاتر از سطح متوسط هستند. همچنین میان رضایت از واحد مسکونی و رضایت از محیط سکونتی، رابطه‌ای وجود دارد. در مجموع، مرور ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد در اغلب مطالعات، رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی در سطح متوسط است؛ ضمن اینکه عوامل مختلفی بر رضایت ساکنان از محیط سکونتی‌شان تأثیر دارد.

روش‌شناسی و شناخت شهر

پژوهش حاضر، کاربردی و توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از دو روش اسنادی و میدانی استفاده شده است. با مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش، شاخص‌ها و نماگرهای پژوهش در قالب پنج مؤلفه دسترسی، ویژگی‌های اجتماعی محیط، ویژگی‌های واحد مسکونی، خدمات عمومی و ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی محیط استخراج شدند. سپس ۱۰ نفر از کارشناسان و متخصصان حوزه مربوطه را برای آن‌ها را تأیید کردند. در پایان، با گویه سازی نماگرها، پرسشنامه در قالب طیف لیکرت تهیه شد. جامعه آماری پژوهش شامل خانوارهای ساکن در شهر زرقان (مرکز بخش زرقان، شهرستان شیراز) هستند که براساس آخرین سرشماری سال ۱۳۹۵، تعداد ۳۲۰۲۶۱ نفر در قالب ۹۵۹۱ خانوار در آن سکونت دارند.

واحد تحلیل پژوهش، خانوارهای ساکن شهر، و قلمرو زمانی سال ۱۳۹۶ است. برای تعیین حجم نمونه، از رابطه ۱ استفاده شد. انحراف معیار $0/43788$ و مقدار خطا $0/07995$ است که در فرمول مذکور در مرحله پیش‌آزمون که در آن سی پرسشنامه تکمیل شده، محاسبه شده است. براین اساس، حجم نمونه ۱۱۳ نفر است که برای افزایش دقت، به ۱۲۰ نفر افزایش یافت. به‌منظور پردازش داده‌ها از آمار توصیفی و استنباطی (تی‌تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه، ضریب هم‌بستگی و روش رگرسیون) استفاده شد.

شهر زرقان مرکز بخش زرقان است و در سی کیلومتری شمال‌شرق شیراز، در دامنه جنوبی کوه زرقان در ارتفاع ۱۶۰۰ متری از سطح دریا قرار دارد. این شهر از شمال به ارتفاعات و اراضی کشاورزی، از شرق و جنوب به تاکستان‌ها، ارتفاعات و پارک ملی بمو و از غرب و جنوب‌غرب به ارتفاعات کته و بخش بیضا محدود می‌شود.

$$n = \frac{N(t \times s)^2}{Nd^2 + (t \times s)^2} \quad (1)$$

جدول ۱. مؤلفه‌ها و نماگرهای ارزیابی رضایتمندی از کیفیت محیط سکونت

مؤلفه	نماگر
دسترسی	دسترسی به فضای سبز، دسترسی به خدمات تجاری روزمره، دسترسی به فضاهای آموزشی، دسترسی به مراکز بهداشتی-درمانی، دسترسی به مراکز گذران اوقات فراغت، دسترسی به ایستگاه‌های اتوبوس و وسایل نقلیه عمومی، دسترسی به اماکن مذهبی، دسترسی به امکانات ورزشی، دسترسی به خدمات عمومی شهر، دسترسی به بانک و عابربانک، دسترسی به فضاهای پارکینگ
ویژگی‌های اجتماعی	سرزندگی و نشاط در شهر، تعامل با همسایگان، رضایت از تراکم جمعیت، احساس آرامش در شهر، تمایل به کمک به همسایگان، اعتماد به شهروندان، همکاری با شهرداری، امنیت در شهر، جرم و جنایت، دل بستگی و تعلق به مکان، احساس مسئولیت، سروصدا و شلوغی، دلپذیری مکان، مشارکت مردم
ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی	کیفیت پیاده‌راه‌ها، تمیزی معابر، زیبایی و طراحی معابر، جانمایی مناسب مبلمان شهری، نظافت و پاکیزگی شهر، ایمنی مرتبط با تردد وسایل نقلیه، آلودگی هوا، آلودگی صوتی، زیبایی ساختمان و بناهای شهر، تراکم ساختمان‌های شهر، بوهای بد و نامطلوب زباله و بوی رواناب و فاضلاب شهر، عرض معابر شهر
واحد مسکونی	استحکام واحد مسکونی، رعایت استانداردهای ایمنی، مساحت واحد مسکونی، امکانات و تسهیلات مسکن، تعداد اتاق، زیبایی و طراحی مسکن، هزینه نگهداری واحد مسکونی، کیفیت سیستم سرمایشی و گرمایشی واحد مسکونی
خدمات عمومی	جمع‌آوری و دفن زباله، جمع‌آوری آب‌های سطحی، زیباسازی شهر توسط شهرداری، وضعیت آسفالت معابر، مناسب‌بودن روشنایی معابر

منبع: الله‌یاری اصلی‌ارده و همکاران، ۱۳۹۶ (با اصلاحات و اضافات)

یافته‌های پژوهش

خصوصیات فردی پاسخگویان

بررسی ویژگی‌های فردی پاسخگویان نشان می‌دهد ۶۲/۵ درصد آن‌ها را مردان و ۳۷/۵ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. متوسط سنی آن‌ها ۲۳ تا ۳۷ سال و متوسط مدت سکونت آن‌ها در شهر زرقان ۲۹/۵ سال است. همچنین تحصیلات بیشتر پاسخگویان (۳۱/۷ درصد) کارشناسی است و تعداد زیادی از آن‌ها (۳۵/۸ درصد) در بخش خدمات شاغل هستند. بررسی دیدگاه‌های پاسخگویان در خصوص رضایتمندی فعلی از سکونت در این شهر نشان می‌دهد ۱۶/۷ درصد رضایت بسیار کم و کم، ۳۰/۸ درصد رضایت حدودی و ۵۲/۵ درصد رضایت زیاد و بسیار زیاد دارند. همچنین نتایج بررسی تمایل داشتن به سکونت در آینده بیانگر آن است که دیدگاه‌های ۲۰ درصد پاسخگویان در طیف بسیار کم و کم، ۳۳/۳ درصد در طیف حدودی و ۴۶/۶ درصد در طیف زیاد و بسیار زیاد قرار دارد.

ارزیابی استنباطی رضایت از محیط سکونتی

به منظور بررسی وضعیت رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی در شهر زرقان، از آزمون آماری تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. برای این منظور، نماگرهای هریک از مؤلفه‌ها ترکیب، و حد متوسط هر مؤلفه محاسبه شد. نتایج آزمون مذکور نشان می‌دهد در هر پنج مؤلفه مورد مطالعه، اختلاف بین مقدار واقعی و عدد مفروض مثبت، و میانگین مشاهده‌شده برای تمامی مؤلفه‌ها بیشتر از مقدار میانگین قابل انتظار است. در همین رابطه، بررسی سطح معناداری محاسبه‌شده نشان می‌دهد جز در مؤلفه ویژگی‌های واحد مسکونی، در سایر مؤلفه‌ها سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است. همچنین بیشترین و کمترین مقدار اختلاف میانگین از حد متوسط، به ترتیب به مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی محیط و ویژگی‌های واحد مسکونی مربوط است. در مجموع، رضایت از محیط سکونتی در شهر زرقان با میانگین ۱۵۷/۸۵، بالاتر از حد متوسط (۱۵۰) است و با توجه به سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ مورد تأیید است (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی وضعیت رضایتمندی از محیط سکونتی شهر زرقان

مؤلفه	میانگین	آماره T	حد متوسط	سطح معناداری	اختلاف از میانگین	انحراف استاندارد
دسترسی	۳۴/۱۵	۲/۰۳۷	۳۳	۰/۰۴	۱/۱۵	۶/۱۸
ویژگی‌های اجتماعی	۴۴/۸۵	۰/۴۲۶	۴۲	۰/۰۰۱	۲/۸۸	۷/۰۷
ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی	۳۷/۶۵	۳/۵۸۸	۳۶	۰/۰۰۱	۱/۶۵	۵/۰۳
واحد مسکونی	۲۴/۳۷	۰/۷۲۹	۲۴	۰/۴۶۷	۰/۳۷	۵/۶۳
خدمات عمومی	۱۶/۸۲	۵/۴۴	۱۵	۰/۰۰۱	۱/۸۲	۳/۶۵
کل	۱۵۷/۸۵	۴/۱۵۵	۱۵۰	۰/۰۰۱	۷/۸۵	۲۰/۶۹

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

تحلیل مقایسه‌ای مؤلفه‌های رضایتمندی و تبیین رابطه میان آن‌ها

برای مقایسه مؤلفه‌های سنجش رضایت از کیفیت محیط سکونتی، از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه استفاده شد (جدول ۳). براساس محاسبات، تفاوت معناداری در سطح بالای ۹۹ درصد بین مؤلفه‌ها وجود دارد. به عبارت دیگر، حداقل یکی از مؤلفه‌ها با سایر مؤلفه‌ها اختلاف معنادار آماری دارد. به همین دلیل، برای گروه‌بندی مؤلفه‌ها از آزمون توکی استفاده شد. بدین ترتیب، مؤلفه‌های دسترسی، ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی محیط و مؤلفه ویژگی‌های واحد مسکونی در یک گروه و مؤلفه خدمات عمومی و ویژگی‌های اجتماعی محیط در گروه دوم قرار گرفتند. در مجموع، مؤلفه ویژگی‌های واحد مسکونی در وضعیت ضعیف‌تر و مؤلفه خدمات عمومی در وضعیت مطلوب‌تری قرار دارد (جدول ۴).

جدول ۳. نتایج تجزیه واریانس مقایسه میانگین مؤلفه‌های رضایت از کیفیت محیط سکونتی

منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	MS	F محاسبه شده	سطح معناداری
بین گروهی	۷/۰۸۴	۴	۱/۷۷۱		
میان گروهی	۲۱۱/۵۸۸	۵۹۵	۰/۳۵۶	۴/۹۸۱	۰/۰۰۱
جمع	۲۱۸/۶۷۲	۵۹۹			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

جدول ۴. نتایج آزمون توکی

مؤلفه	گروه اول	گروه دوم
ویژگی‌های واحد مسکونی	۳/۰۵	-
دسترسی	۳/۱	-
ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی محیط	۳/۱۳	-
ویژگی‌های اجتماعی محیط	-	۳/۲۰
خدمات عمومی	-	۳/۳۶

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

به منظور تبیین نوع رابطه میان مؤلفه‌های رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی با توجه به مقیاس رتبه‌ای داده‌ها، از ضریب هم‌بستگی کندال استفاده شد (جدول ۵). نتایج با توجه به مقدار *p value* محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ نشان می‌دهد بین هر پنج مؤلفه مورد مطالعه، رابطه معنادار آماری وجود دارد. در همین زمینه، بیشترین مقدار هم‌بستگی (۰/۴۴) به مؤلفه‌های دسترسی و ویژگی‌های اجتماعی محیط مربوط است و کمترین مقدار هم‌بستگی (۰/۲۳۹) به دو مؤلفه واحد مسکونی و ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی محیط تعلق دارد.

جدول ۵. نتایج هم‌بستگی بین مؤلفه‌های رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی

مؤلفه	ارزش‌ها	دسترسی	ویژگی‌های اجتماعی	ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی	محیط مسکونی	خدمات عمومی
دسترسی	ضریب هم‌بستگی	۱	۰/۴۴۰	۰/۳۴۶	۰/۳۵۱	۰/۳۴۸
	سطح معناداری	-	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
ویژگی‌های اجتماعی	ضریب هم‌بستگی	۰/۴۴۰	۱	۰/۳۰۳	۰/۳۱۱	۰/۲۶۷
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	-	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱
ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۴۶	۰/۳۰۳	۱	۰/۲۳۹	۰/۳۶۸
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-	۰/۰۰۱
واحد مسکونی	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۵۱	۰/۳۱۱	۰/۲۳۹	۱	۰/۲۹۲
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-
خدمات عمومی	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۴۸	۰/۲۶۷	۰/۳۶۸	۰/۲۹۲	۱
	سطح معناداری	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

سهام مؤلفه‌ها در میزان رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی

در این پژوهش، از روش رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد تا تأثیر مؤلفه‌های دسترسی، ویژگی‌های اجتماعی محیط، ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی، ویژگی‌های واحد مسکونی و مؤلفه خدمات عمومی (متغیر مستقل) بر رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی به‌عنوان متغیر وابسته مشخص شود (جدول ۶). با توجه به ضریب بتای محاسبه‌شده، بیشترین میزان اثرگذاری متعلق به مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی محیط است؛ به‌طوری‌که به ازای یک واحد تغییر در این مؤلفه، رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی ۰/۳۴۲ واحد افزایش می‌یابد. همچنین کمترین میزان تأثیر با ضریب بتا ۰/۱۷۷ و مربوط به مؤلفه خدمات عمومی است.

جدول ۶. مؤلفه‌های مؤثر بر رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط سکونتی

مدل	مقدار بتا	t	sig	
گام اول	ویژگی‌های اجتماعی محیط	۰/۷۸۴	۱۳/۷۳	۰/۰۰۱
گام دوم	ویژگی‌های اجتماعی	۰/۴۶۶	۹/۸۹	۰/۰۰۱
	دسترسی	۰/۵۵۸	۱۱/۸۶	۰/۰۰۱
	ویژگی‌های اجتماعی	۰/۴۱۲	۱۲/۳۳	۰/۰۰۱
گام سوم	دسترسی	۰/۴۳۱	۱۲/۲۹	۰/۰۰۱
	واحد مسکونی	۰/۳۴۱	۱۱/۰۱	۰/۰۰۱
گام چهارم	ویژگی‌های اجتماعی	۰/۳۳۸	۲۰/۵۷	۰/۰۰۱
	دسترسی	۰/۳۴۳	۱۹/۸	۰/۰۰۱
	واحد مسکونی	۰/۳۰۸	۲۰/۶۲	۰/۰۰۱
	ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی	۰/۳۰۴	۱۹/۷۸	۰/۰۰۱
	ویژگی‌های اجتماعی	۰/۳۴۲	۱/۲۴	۰/۰۰۱
گام پنجم	دسترسی	۰/۲۹۹	۹/۹۹	۰/۰۰۱
	واحد مسکونی	۰/۲۷۲	۱/۰۶	۰/۰۰۱
	ویژگی‌های فیزیکی-کالبدی	۰/۲۴۳	۸/۸۷	۰/۰۰۱
	خدمات عمومی	۰/۱۷۷	۶/۳۹	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

تأثیر مؤلفه‌های رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی بر تمایل به سکونت آتی در شهر

نتایج نشان می‌دهد رابطه رضایتمندی کلی از کیفیت محیط سکونتی در شهر زرقان با میزان تمایل به سکونت آتی در این شهر دارای مقدار هم‌بستگی $0/384$ و در سطح بالاتر از 99 درصد اطمینان معنادار است. به عبارت دیگر، با افزایش میزان رضایتمندی شهروندان از کیفیت محیط سکونتی‌شان، میزان تمایل آن‌ها به سکونت در شهر افزایش می‌یابد و بالعکس (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج هم‌بستگی بین رضایتمندی کلی از کیفیت محیط سکونتی و تمایل به سکونت آتی در شهر

مؤلفه	ارزش‌ها	میزان تمایل به سکونت در آینده
رضایتمندی کلی از کیفیت محیط سکونتی	ضریب هم‌بستگی	$0/384$
	سطح معناداری	$0/001$

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

در همین زمینه، به منظور سنجش تأثیر مؤلفه‌های رضایتمندی بر تمایل شهروندان به سکونت در شهر زرقان، از روش رگرسیون چندگانه (روش گام‌به‌گام) استفاده شد (جدول ۸ و ۹). با توجه به مقدار P value محاسبه شده مشخص شد از میان مؤلفه‌های پنج‌گانه، تنها دو مؤلفه دسترسی (با معناداری $0/003$) و مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی محیط (با معناداری $0/001$)، بر متغیر وابسته، یعنی تمایل به سکونت در شهر، تأثیر معناداری دارند و می‌توانند وارد به معادله شوند، اما سه مؤلفه دیگر به دلیل نداشتن تأثیر معنادار بر متغیر وابسته، وارد معادله رگرسیون نشدند. از این رو معادله رگرسیون خطی عبارت است از:

$$Y=1.562+0.559(x1) + 0.981(x2) \quad (2)$$

نتایج بررسی سهم دو متغیر مستقل مؤثر بر متغیر وابسته بر مبنای مقدار بتای محاسبه شده نشانگر آن است که سهم مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی محیط، بیشتر از مؤلفه دسترسی است. به عبارت دیگر، به ازای یک واحد تغییر در مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی محیط، به‌طور متوسط تمایل به سکونت در شهر مورد مطالعه $0/422$ واحد افزایش می‌یابد؛ در صورتی که این میزان افزایش در مؤلفه دسترسی $0/268$ واحد است. در همین ارتباط و بر مبنای مقدار R^2 محاسبه شده می‌توان گفت $38/1$ درصد تغییرات متغیر وابسته از دو مؤلفه مذکور تأثیر می‌پذیرد.

جدول ۸. نتایج روش رگرسیون گام‌به‌گام

مدل	ضریب هم‌بستگی	مجذور ضریب	مجذور ضریب هم‌بستگی	خطای	F	sig
	چندگانه	هم‌بستگی چندگانه	چندگانه تعدیل شده	استاندارد		
مرحله اول	$0/575$	$0/331$	$0/325$	$0/9643$	$58/323$	$0/001$
گام‌به‌گام						
مرحله دوم	$0/616$	$0/379$	$0/368$	$0/9328$	$35/705$	$0/001$

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

جدول ۹. سهم مؤلفه‌های اجتماعی و دسترسی در تمایل شهروندان به سکونت در شهر زرقان

sig	t	ضرایب غیراستاندارد		مدل	
		ضرایب استاندارد	خطای استاندارد		
		beta	B		
۰/۰۹۲	۱/۶۹۹		۰/۵۶۷	۰/۹۶۴	ضریب ثابت
۰/۰۰۱	۷/۶۳۷	۰/۵۷۵	۰/۱۷۵	۱/۳۳۶	مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی
۰/۰۰۹	۲/۶۷۶		۰/۵۸۴	۱/۵۶۲	ضریب ثابت
۰/۰۰۱	۴/۷۶۱	۰/۴۲۲	۰/۲۰۶	۰/۹۸۱	مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی
۰/۰۰۳	۳/۰۱۵	۰/۲۶۸	۰/۱۸۵	۰/۵۵۹	مؤلفه دسترسی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نتیجه‌گیری

توسعه شهری نیازمند توجه متخصصان و برنامه‌ریزان به مؤلفه‌های مختلف است. رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی از جمله این مؤلفه‌هاست که نقش بسزایی در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه شهری ایفا می‌کند. رضایت شهروندان از کیفیت محیط سکونتی‌شان، آن‌ها را به سکونت و مشارکت در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه شهری علاقه‌مند می‌کند.

در پژوهش حاضر به سنجش رضایتمندی کیفیت محیط سکونتی در شهر زرقان پرداخته شد. براساس نتایج، سطح رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی بالاتر از میانه نظری قرار دارد. نتایج تحلیل واریانس بیانگر تفاوت معنادار بین مؤلفه‌های رضایتمندی است. براساس آزمون توکی، از میان پنج مؤلفه مورد مطالعه، رضایت از ویژگی‌های واحد مسکونی در وضعیت ضعیف‌تر و خدمات عمومی در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد. درخصوص میزان تأثیر و سهم هریک از مؤلفه‌های پنج‌گانه بر رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی مشخص شد بیشترین میزان اثرگذاری به مؤلفه ویژگی‌های اجتماعی و کمترین میزان تأثیر به مؤلفه خدمات عمومی مربوط است. همان‌طور که گفته شد، رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی، از جمله مؤلفه‌هایی است که تمایل به سکونت را در میان شهروندان افزایش می‌دهد و تأثیرات مثبت مختلفی بر فرایند برنامه‌ریزی شهری از جمله مشارکت شهروندان دارد. در همین زمینه و براساس نتایج ضریب هم‌بستگی، بین رضایتمندی کلی شهروندان از کیفیت محیط سکونتی و تمایل شهروندان به سکونت در آینده، رابطه معنادار مستقیم وجود دارد. همچنین مطابق نتایج رگرسیون، از میان مؤلفه‌های پنج‌گانه رضایتمندی از کیفیت محیط سکونتی، مؤلفه‌های ویژگی‌های اجتماعی محیط و دسترسی، تأثیر معناداری بر تمایل شهروندان به سکونت در شهر زرقان دارند. با توجه به نتایج، به منظور ارتقا و بهبود هرچه بیشتر رضایتمندی سکونتی در شهر زرقان پیشنهاد می‌شود ضمن توسعه و تقویت همه مؤلفه‌های کیفیت محیط سکونتی، با توجه به رضایت کمتر از ویژگی‌های واحد مسکونی در مقایسه با سایر مؤلفه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، برنامه‌ریزی برای تقویت و توسعه این مؤلفه در شهر در اولویت قرار گیرد. باید توجه داشت که مؤلفه‌های کیفیت محیط سکونتی، نقش مهمی در تمایل به ماندگاری و سکونت در شهر و جذب جمعیت دارند و بستر مناسبی برای مشارکت شهروندان (به عنوان یکی از مؤلفه‌های توسعه پایدار شهری) در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه شهری فراهم می‌سازند.

منابع

- الله یاری اصلی ارده، شمیلا، جعفری مهرآبادی، مریم و اصغر شکرگزار (۱۳۹۶)، «سنجش کیفیت محیط سکونت محلات شهری؛ مطالعه موردی: محلات خرمشهر و ضیابری شهر رشت»، پژوهش‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دوره پنجم، شماره ۱، صص ۱۰۷-۱۲۷.
- براتی، ناصر و محمدعلی سلیمان نژاد (۱۳۹۰)، «ادراک محرک‌ها در محیط کنترل‌شده و تأثیر جنسیت بر آن، نمونه مورد مطالعه: دانشجویان دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی»، مجله باغ نظر، سال هشتم، شماره ۱۷، صص ۱۹-۳۰.
- براتی، ناصر و الهام کاکاوند (۱۳۹۲)، «ارزیابی تطبیقی کیفیت محیط سکونت شهری با تأکید بر تصویر ذهنی شهروندان، مطالعه موردی: شهر قزوین»، نشریه هنرهای زیبا، دوره هجدهم، شماره ۳، صص ۲۵-۳۲.
- پوراحمد، احمد و همکاران (۱۳۹۰)، «بررسی نقش کیفیت محیط سکونت در مهاجرت‌های درون‌شهری، مطالعه موردی: بافت قدیم خرم‌آباد»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره چهل‌وسوم، شماره ۷۵، صص ۱۷-۳۶.
- رشنو، مژگان و نوید سعیدی رضوانی (۱۳۹۱)، «بررسی کیفیت محیط سکونت در مجتمع‌های مسکونی، مطالعه موردی: مجتمع مسکونی میلاد قزوین»، شهر و منظر، سال سوم، شماره ۲۰، صص ۱۳-۲۲.
- رفعیان، مجتبی، عسگری‌زاده، زهرا و فرزین امین‌صالحی (۱۳۹۳)، «مقایسه تطبیقی و سنجش کیفیت محیط سکونت نواب و اکباتان با استفاده از روش‌های HMR و EFA»، علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، دوره شانزدهم، ویژه‌نامه شماره ۱، صص ۲۴۷-۲۶۰.
- رفعیان، مجتبی، عسگری، علی و زهرا عسگری‌زاده (۱۳۸۸)، «رضایتمندی شهروندان از محیط‌های سکونت شهری»، علوم محیطی، سال هفتم، شماره ۱، صص ۵۷-۶۸.
- رفعیان، مجتبی و همکاران (۱۳۹۳)، «سنجش میزان رضایتمندی ساکنان از کیفیت سکونت مسکن مهر، موردشناسی: مهرشهر زاهدان»، جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، دوره چهارم، شماره ۱۲، صص ۱۳۵-۱۵۰.
- رفعیان، مجتبی و جمشید مولودی (۱۳۹۰)، «رویکردها و روش‌های سنجش کیفیت محیط مسکونی شهری، انتشارات آذرخش، تهران.
- رهنمایی، محمدتقی و پروانه شاه‌حسینی (۱۳۸۳)، «فرایند برنامه‌ریزی شهری/ایران، انتشارات سمت، تهران.
- ضرابی، اصغر و همکاران (۱۳۹۴)، «ارزیابی سطح رضایت شهروندان از کیفیت محیط شهری، نمونه موردی: مناطق شهری ده‌گانه کلان‌شهر شیراز»، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال نوزدهم، شماره ۵۱، صص ۱۹۳-۲۱۹.
- عباس‌زاده، شهاب، گوهری، فرزانه و اباصلت عسگری رابری (۱۳۹۵)، «بررسی تأثیر عوامل کیفیت محیطی بر رضایتمندی ساکنان در مجتمع‌های مسکونی مشهد»، پژوهش‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دوره چهارم، شماره ۴، صص ۶۵۳-۶۷۱.
- مشکینی، ابوالفضل، مؤذن، سهراب و مصطفی نوروزی (۱۳۹۴)، «سنجش کیفیت محیط شهری در شهرهای کوچک استان آذربایجان شرقی»، دوفصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، دوره ششم، شماره ۱۲، صص ۱۷-۳۲.
- Amole, D. (2009), *Residential Satisfaction in Students' Housing*, Journal of Environmental Psychology, Vol. 29, No. 1: 76-85.
- Aulia, D. N., and Ismail, A. M. (2013), *Residential Satisfaction of Middle Income Population: Medan City*, Procedia-Social and Behavioral Sciences, Vol. 105: 674-683.

- Bonaiuto, M. (2004), *Residential Satisfaction and Perceived Urban Quality*, Encyclopedia of Applied Psychology, Vol. 3: 267–272.
- Bonaiuto, M., Fornara, F., and Bonnes, M. (2003), *Indexes of Perceived Residential Environment Quality and Neighbourhood Attachment in Urban Environments: A Confirmation Study on the City of Rome*, Landscape and Urban Planning, Vol. 65, No. 1: 41–52.
- Cao, X. J., and Wang, D. (2016), *Environmental Correlates of Residential Satisfaction: An Exploration of Mismatched Neighborhood Characteristics In The Twin Cities*, Landscape and Urban Planning, Vol. 150: 26–35.
- Fernández-Portero, C., Alarcón, D., and Padura, Á. B. (2017), *Dwelling Conditions and Life Satisfaction of Older People Through Residential Satisfaction*, Journal of Environmental Psychology, Vol. 49: 1–7.
- Galster, G. C., and Hesser, G. W. (1981), *Residential Satisfaction: Compositional and Contextual Correlates*, Environment and Behavior, Vol. 13, No. 6: 735–758.
- Huang, Z., Du, X., and Yu, X. (2015), *Home Ownership and Residential Satisfaction: Evidence From Hangzhou, China*, Habitat International, Vol. 49: 74–83.
- Ibem, E. O., and Aduwo, E. B. (2013), *Assessment of Residential Satisfaction In Public Housing In Ogun State, Nigeria*, Habitat International, Vol. 40: 163–175.
- Ismail, F. et al . (2015), *Measuring The Quality of Life In Low Cost Residential Environment*, Procedia-Social and Behavioral Sciences, Vol. 168: 270–279.
- Jansen, S. J. T. (2014), *The Impact of The Have–Want Discrepancy On Residential Satisfaction*, Journal of Environmental Psychology, Vol. 40: 26–38.
- Lin, S., and Li, Z. (2017), *Residential Satisfaction of Migrants in Wenzhou, an ‘Ordinary City’ of China*. Habitat International, Vol. 66: 76–85.
- Mohit, M. A., Ibrahim, M., and Rashid, Y. R. (2010), *Assessment of Residential Satisfaction In Newly Designed Public Low-Cost Housing In Kuala Lumpur, Malaysia*, Habitat International, Vol. 34, No. 1: 18–27.
- Shieh, E., Sharifi, A., and Rafieian, M. (2011), *Identification of Factors That Assure Quality of Residential Environments, Using Environmental Assessment Indices: A Comparative Study of two of Tehran’s Neighborhoods (Zafaraniéh and Khaniabad)*, Iran University of Science and Technology, Vol. 21, No. 2: 119–132. (In Persian)
- Tu, K. J., and Lin, L. T. (2008), *Evaluative Structure of Perceived Residential Environment Quality in High-Density and Mixed-Use Urban Settings: an Exploratory Study on Taipei City*, Landscape and Urban Planning, Vol. 87, No. 3: 157–171.
- Abbaszadeh, Sh., Gohari, F., and Askari Rabori, A. (2017), *Analysis of Environmental Quality Towards Satisfaction of Users iIn Mashhad Housing Complexes*, Geography and Urban Planning Research, Vol. 4, No. 4: 653–671. (In Persian)
- Allahyari Asli Ardeh, Sh., Jafari Mehrabadi, M., and Shokrgozar, A. (2017), *Assessment of Residential Environment Quality in Urban Neighborhoods (Case Study: Neighborhoods of Khorramshahr and Ziabari of Rasht)*, Geography and Urban Planning Research, Vol. 5, No. 1: 107–127. (In Persian)
- Barati, N., and Kakavand, E. (2013), *Comparative Evaluation of the Environmental Quality of*

- Residential Place with an Emphasis on Citizens' Image (Case Study: Qazvin City)*, Honar-Ha-Ye-Ziba, Vol. 13, No. 3: 25–32. (In Persian)
- Barati, N., and Soleiman-Nejad, M. (2011), *Perception of Stimuli in a Controlled Environment and the Impact of Gender*, Journal of Garden Landscape, Vol. 8, No. 17:19–30. (In Persian)
- Meshkini, A., Moazzen, S., and Norouz, M. (2015), *Measuring the Quality of Urban Environment In Small Cities in East Azerbaijan Province*, Biannual Journal of Urban Ecology Researches, Vol. 6, No. 12: 17–32. (In Persian)
- Pourahmad, A. et al. (2011), *Analysis the Role of Residential Environment Quality in Spatial Movement of Intra-Urban Population, (Case Study: The Old Texture of Khorramabad)*, Human Geography Research, Vol. 43, No. 75: 17–36. (In Persian)
- Rafieian, M., and Moloudi, J. (2010), *Approaches and Methods of Urban Residential Environment Quality Assessment*, Publication Azarakhsh, Tehrn. (In Persian)
- Rafieian, M., Asgari, A., and Asgarizadeh, Z. (2009), *Citizen Satisfaction Evaluation of Urban Residential Environment*, Environmental Sciences, Vol. 7, No. 1: 57–68. (In Persian)
- Rafieian, M., Asgarizadeh, Z., and Amin Salehi, F. (2015), *Comparative Analysis and Quality Assessment of Urban Residential Environment in Navab and Ekbatan Neighborhoods Using Hmr and Efa Methods*, Journal of Environmental Science and Technology, Vol. 16, No. 1: 247–260. (In Persian)
- Rafieian, M. et al. (2014), *The Evaluation of Inhabitants' Satisfaction About the Residential Quality of the Mehr Housing, Case Study: Zahedan City*, Geography and Territorial Spatial Arrangement, Vol. 4, No.12: 135–150. (In Persian)
- Rahnamaei, M. T., and Shah Hosseyni, P. (2008), *Process of Urban Planning in Iran*, Publication Samt, Tehran. (In Persian)
- Rashno, M., and Saeidi Rezvani, N. (2012), *Study of the Residential Environment Quality in Residential Communities Case Study: Milad Qazvin*, City and Landscape, Vol. 3, No. 20: 13–22. (In Persian)
- Zarrabi, A. et al. (2015), *Evaluation the Rate of Citizen Satisfaction From the Quality of Urban Environment (Case Study: 10 Zones of Tabriz City)*, Journal of Geography and Planning, Vol. 19, No. 51: 193–219. (In Persian)